

A Photo Mess-Up

(Abstract)

KEYWORDS: WWII, Victory Flag, Meliton Kantaria, Mikheil Egotov, Eugene Khaldey, Photography, War Journalism, Battle of Berlin

In March 1854, the British government made its first official attempts at war photography during the Crimean War. This initiative sparked widespread interest in photographs taken during combat. Throughout history, many photographs have commemorated World War II, especially the Battle of Berlin, one of the most intense combat engagements. This article aims to clarify several misunderstandings surrounding a controversial photograph and to uncover the truth through historical documents.

In May 1945, the Soviet government proclaimed that the state flag raised at the Reichstag by Mikheil Egorov and Meliton Kantaria represented the Flag of Victory. However, war photographer Eugene Khaldey actually staged the iconic image associated with this event, having brought three ordinary red flags made from tablecloths from a Moscow canteen to Berlin. He asked soldiers near the Reichstag to participate in a photoshoot using one of these flags.

Influenced by well-known staged photographs, the public remains widely misinformed about the events. Many people commonly believe that on 2 May 1945, the official Victory Flag flew over the Reichstag. In reality, about forty red flags already

adorned the building at the time of the capitulation. The work of several Soviet photojournalists resulted in dozens of photographs featuring different soldiers posing with various flags at separate corners of the Reichstag. These images obscure the true story behind the Victory Flag, which symbolises the storming of the Reichstag and the defeat of Nazi Germany.

After the Battle of Berlin, the British observed the Reichstag building adorned with flags of various shapes and colours as they took control of the territory from the Soviet army. By that time, the Soviet forces had already removed the Victory Flag, raised by Egorov and Kantaria, from the Reichstag and sent it to Moscow. Consequently, we cannot regard the Allies as eyewitnesses, as they did not see the Reichstag on 1 or 2 May 1945.

“Those photos merely mimicked the Victory Flag. It was raised during the nighttime battle, when no photographers were present at the Reichstag. The cameras of that era could not capture images in complete darkness. Most WWII photojournalists took their photographs during the day. Photographers such as Ivan Shagin, Viktor Tyomin, Alexander Kapustyansky, Yakov Rumkin, and Evgeny Khaldey improvised and staged scenes that aligned with their artistic vision. Such false victory flags provide no insight into the actual location of the true Victory Flag or the heroes who achieved this historic feat of global significance,” notes Viktor Saprikov.

All documented evidence clearly indicates that the state flag attached to the dome of the Reichstag by Egorov and Kantaria is the sole Victory Flag. In contrast, we should refer to the famous photo staged by Khaldey as the Red Flag on the Reichstag. The first image exemplifies bravery, while the second stands as a masterpiece of photography. Both possess their own distinct value.

ფოტოლოგია

საკვანძო სიტყვები: მეორე მსოფლიო ომი, გამარჯვების დროშა, მელიტონ ქანთარია, მიხეილ ეგოროვი, ევგენი ხალდეი, ფოტოგრაფია, სამხედრო ჟურნალისტიკა, ბერლინის ბრძოლა

ფოტოფირზე მსოფლიოში პირველად ყირიმის ომი (1853-1856) აღბეჭდეს. მას შემდეგ ყოველთვის დიდი ინტერესით სარგებლობდა საომარ სიტუაციებში გადაღებული მასალები. ცხადია, XX საუკუნის ყველაზე მასშტაბური სამხედრო კონფლიქტიც არ იყო გამონაკლისი. ფრონტის ხაზზე მომუშავე ფოტოკორესპონდენტების უმეტესობა მეომრებზე არანაკლებად მამაცი ადამიანი იყო. მათ გამბედაობას კონკურენციაც აძლიერებდა.

მრავლად მოიპოვება მეორე მსოფლიო ომის ქარცეცხლის, მითუმეტეს, XX საუკუნის ერთ-ერთი სისხლისმღვრელი ბრძოლებით აღსავსე მომენტის – რაიხსტაგის აღების ამსახველი კადრები. გამოკვლევის მიზანია ერთი ფოტოგაუგებრობის გამომწვევი მიზეზების გარკვევა და სიმართლის დოკუმენტირებულად დადგენა.

საბჭოთა ხელისუფლებამ გამარჯვების დროშად მიხეილ ეგოროვისა და მელიტონ ქანთარიას მიერ რაიხსტაგზე აღმართული სახელმწიფო დროშა გამოაცხადა.¹ თუმცა, ამ ისტორიული მნიშვნელობის ფაქტის სიმბო-

ღურ კადრად სულ სხვა მეომრების შესრულებით დროშის აღმართვის იმპროვიზირებული სცენა გადაიქცა, რომლის დროსაც სამხედრო ფოტოკორესპონდენტმა ევგენი ხალდეიმ სასაბუღალტრო მაგიდის წითელი გადასაფარებლისგან სახელდახელოდ შეკერილი, მის მიერვე მებრძოლვებისთვის ჩამოტანილი დროშა გამოიყენა.

ვ. ნ. საპრიკოვი მიიჩნევს, რომ დადგმული ფოტოების ნახვის ზეგავლენით, საფუძვლიანად იზნევა აუდიტორია. თუ 2 მაისს №5 დროშა ფრიალებდა რაიხსტაგის თავზე, სამხედრო ფოტოკორესპონდენტების წყალობითა და მეომართა ინდივიდუალური მონდომების შედეგად, კაპიტულაციის მომენტში ორმოციოდე წითელი დროშა ამშვენებდა რაიხსტაგის შენობას. ცხადია, ამის ამსახველი კადრები შტურმისა და გამარჯვების სიმბოლოდ აღიარებული დროშის რეალურ ამბავს აბუნდოვანებს.

არც მოკავშირეები გამოდგებიან მოწმეებად, რადგან მათ 1 და 2 მაისის რაიხსტაგი არ უნახავთ. ინგლისელებმა ბრძოლების შემდეგ სხვადასხვა ზომის, ფორმისა და ფერის დროშებით დახუნძლული შენობა ჩაიბარეს, რომლიდანაც ეგოროვისა და ქანთარიას მიერ აღმართული გამარჯვების დროშა უკვე ჩამოხსნილი იყო. საპრიკოვი სამართლიანად აღნიშნავს: „ეს ფოტოები მხოლოდ იმიტირებდნენ გამარჯვების დროშას. როდესაც იგი აღმართეს, ღამის ბრძოლის დროს, რაიხსტაგში არცერთი ფოტოკორესპონდენტი არ იყო. მაშინდელი ფოტოაპარატურაც ღამით კადრის გადაღების საშუალებას არ იძლეოდა. ყველა ფართოდგავრცელებული ფოტო დღისითაა გადაღებული“.²² ივანე შაგინი, ვიქტორ ტიომინი, ალექსანდრე კაპუსტიანსკი, იაკობ რუმკინი, ევგენი ხალდეი და სხვა კორესპონდენტები ეფექტური ფოტოების გადაღებისთვის თავადვე იგონებდნენ კადრებს. „მსგავსი „გამარჯვების ბაირალები“, ბუნებრივია, წარმოდგენას არ იძლევა ნამ-

დვილ გამარჯვების დროშაზე, მისი აღმართვის ადგილსა და მეომრებზე, ვინც მსოფლიო დონის ისტორიული აქტი აღასრულა“.²³

1. ღრონების ეპოქამდე

რაიხსტაგის შტურმის შემდეგ შენობის პირველი ფოტოები გაზეთ „პრავდის“ თანამშრომელმა ვიქტორ ტიომინმა გადაიღო.¹³ რადგან 30 აპრილს ხმა გავრცელდა, გუმბათზე საბჭოთა დროშა ფრიალებსო, მისი გადაღების სურვილმა ფოტოგრაფს სარისკო ნაბიჯი გადაადგმევინა. ეფექტური კადრი რომ გამოსვლოდა, იგი მფრინავს შეუთანხმდა და 1 მაისს, როცა ჯერ კიდევ გააფთრებული ბრძოლა მიმდინარეობდა როგორც რაიხსტაგში, ისე მის გარშემო, შუა ბერლინში აფრინდა ეფექტური ფოტოების მოპოვების მიზნით. აღმოდებულ შენობას პილოტმა ერთი წრე დაარტყა მხოლოდ. ტყვიებისა და აფეთქებების გამო უფრო ხანგრძლივად რაიხსტაგის თავზე გაჩერება შეუძლებელი იყო. მეორე წრეზე წასვლა თვითმკვლელობის ტოლფასი იქნებოდა. ტიომინმა ბევრი ხარისხიანი კადრის გადაღება მოასწრო და მონაპოვრით დაკმაყოფილდა.

ფოტოკორესპონდენტის სითახვედემდე ასული სითამამე ამით არ დამთავრებულა. აეროდრომზე დაშვებისთანავე, ტიომინმა რაღაც სასწაულით დაითანხმა პილოტები ვ. ლემეშკინი, კ. მოსკალენკო და ი. ვეშტაკი¹⁰ და „პრავდის“ სამხედრო კორესპონდენტი მოსკოვში ისე გადაფრინდა ჟუკოვის პირადი თვითმფრინავით, მარშლისთვის უფლებაც არ უთხოვია. იგი ფირის სასწრაფოდ რედაქციაში მიტანაზე ფიქრობდა მხოლოდ და სხვა არაფერი აღარდებდა. პილოტები ხუმრობდნენ, ტიომინმა ჟუკოვის თვითმფრინავი გაიტაცაო.²⁰

არ შემცდარა გამოცდილი ფოტოკორესპონდენტი. გაზეთის რედაქციაში ფირი გაამჟღავნა და ყველა მნახველი აღაფრთოვანა უნიკალურმა, ეფექტურმა კადრებმა. თუმცა, მხოლოდ იმ მომენტში გაირკვა, რომ რაიხსტაგის გუმბათზე დროშა არ ჩანდა. არადა, თვითმფრინავიდან ტიომინმა საკუთარი თვალით დაინახა შენობის სხვადასხვა კუთხეში მოფრიალე რამდენიმე ათეული დროშა. თავის საუკეთესო ფოტოკორესპონდენტს რედაქცია სიტყვაზე ენდო. თანაც, მთელ მსოფლიოს უკვე მოსდებოდა რაიხსტაგზე აღმართული დროშის ამბავი. იფიქრეს: „ჯერ თუ იქ არ იყო, ეს მაინც მალე მოხდებოდა“.²⁰ ფოტოზე დროშის დამატება გადაწყდა, მაგრამ მთავარ რედაქტორს ის ადგილები არაეფექტური მოეჩვენა, სადაც ტიომინი უთითებდა მის მიერ თვითმფრინავიდან დანახული დროშების მდებარეობას. არც ის იცოდნენ, მათ შორის რომელი იყო მთავარი. უფროსის აზრით, გამარჯვების დროშას მხოლოდ გუმბათი შეეფერებოდა და რეტუშის გამკეთებელს შესაბამისი ინსტრუქცია მისცა. აქ კიდევ ერთი შეუსაბამობა მოხდა: რაიხსტაგის თვალითუნახავ გაზეთის ტექნიკურ თანამშრომელს მასშტაბი შეეშალა და მის მიერ ჩახატული დროშა არაპროპორციული, რეალურზე ორ-სამჯერ უფრო დიდი ზომის გამოვიდა.

3 მაისს ფოტოკორესპონდენტი მარშალ ჟუკოვის იმავე თვითმფრინავით დაბრუნდა ბერლინში და თავისი ცნობილი კადრი უკვე გაზეთ „პრავდის“ ნომერში დაბეჭდილი ჩაიტანა.⁶ რეალურად, მხოლოდ 2 მაისს შეძლო ეგოროვ-ქანთარიას გმირულმა ღუომ გამარჯვების დროშის გუმბათზე გადატანა, როდესაც რაიხსტაგში ბრძოლები შეწყდა. ამკარა სიყაღბის მიუხედავად, ვიქტორ ტიომინის ნამუშევარმა სახელწოდებით „გამარჯვების დროშა რაიხსტაგზე 1945 წლის 1 მაისის ბერლინში“ პოპულარო-

ბა მოიხვეჭა. შემდეგ ჯილდოებიც მიიღო როგორც სამშობლოში, ისე საზღვარგარეთ. რაიხსტაგის ყველა დანარჩენი ფოტო 2 მაისს ან უფრო გვიანაა გადაღებული.

2. ხალღის „ბამარჯშების დროშა“

ფოტოხელოვნების კლასიკად ქცეული მეორე მსოფლიო ომის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი კადრი ტასს-ის ფოტოკორესპონდენტმა ევგენი ხალდემ გადაიღო 1945 წლის 2 მაისს. მას სურდა განსაკუთრებით ეფექტური საფინალო კადრის შექმნა, რომელიც ისტორიულად დაავირგვინებდა მეორე მსოფლიო ომს.

ბერლინში გაფრენამდე, ხალდემ სამი დროშა საკუთარი ინიციატივით დაამზადებინა ნაცნობ თერძს, თავის შორეულ ნათესავს – იზრაილ კიშიცერს სასაღილო „ფოტოქრონიკაში“ არსებული მაგიდის წითელი გადასაფარებლისგან,⁹ რომელიც მას სამეურნეო ნაწილის გამგემ, გრიგორი ლიუბინსკიმ დაუნახებლად აჩუქა. ამ სამიდან ერთი დროშა აეროდრომ ტემპელგოფის სახურავზე დაამაგრა, მეორე ბრანდენბურგის კარიბჭის თავზე მდგარ ეტლზე, ხოლო მესამე რაიხსტაგის სახურავზე ფოტომონტაჟისთვის გამოიყენა. ხალდემ გონივრულად განჭვრიტა, ომის ქარცეცხლში გამოვლილი დროშებიდან მთელი და სუფთა ადგილზე რომ ვერცერთი დახვდებოდა. უკვდავი ფოტოს გადაღების ამბიციით შეპყრობილ პროფესიონალს კი ეფექტური ბაირალი დასჭირდებოდა ჩანაფიქრის წარმატებით განხორციელებისთვის.

როდესაც ე.ა. ხალდეი ადგილზე ჩავიდა, რაიხსტაგი აღებული და წითელი დროშებით დახუნძლული დახვდა ისევე, როგორც ბრანდენბურგის კარიბჭე და ბერლინის ბევრი სხვა შენობაც. სამხედრო კორესპონდენტმა რამდე-

ნიმე ადგილას მოაწყო დროშის აღმართვის ინსცენირება და ათეულობით ფოტოდან ერთი, საყოველთაოდ ცნობილი შეარჩია დასაბეჭდად. წითელი დროშა დანგრეული ბერლინის ფონზე ნამდვილად ეპოქალურ კადრად შემორჩა მსოფლიო ისტორიას. გონივრულად დაგეგმილი და პროფესიონალურად შესრულებული ეს მხატვრული ფოტო დიდებული გამოვიდა, მაგრამ იგი ისტორიულ რეალობას არ ასახავს: მე-8 გვარდიის სამხედრო ნაწილები, რომელთა წევრებიც ფოტოზე არიან აღბეჭდილნი, რაიხსტაგის აღებაში არ მონაწილეობდნენ.¹⁴ გამარჯვების დროშის აღმართვის მომენტში ისინი ბრანდენბურგის კარიბჭესთან იმყოფებოდნენ. დროთა განმავლობაში შეუმჩნეველად დაედო ერთმანეთს ორი ფაქტი: გამარჯვების დროშის 30 აპრილის ღამით აღმართვა და 2 მაისს გადაღებული ხალდეის დადგმული ფოტო, რომელიც ჟურნალ „ოგონიოკში“ დაიბეჭდა 1945 წლის 13 მაისს¹⁹ და საერთაშორისო აღიარება მოიპოვა.

ძნელია დარწმუნებით იმის თქმა, პირველად ვინ უწოდა სხვა დროშას გამარჯვების. არსებობს დოკუმენტირებული რამდენიმე ფაქტი ამის თაობაზე. სამამულო ომში გამარჯვების 20-წლისთავთან დაკავშირებით, 1965 წლის მაისში ჟურნალ „საბჭოთა ფოტოს“ ყდაზე დაიბეჭდა ევგენი ხალდეის უკვე საყოველთაოდ ცნობილი ფოტო წარწერით „გამარჯვების დროშის აღმართვა დამარცხებულ რაიხსტაგზე“.²⁶ 175-ათასიანი ტირაჟის მქონე გამოცემამ მინიმუმ ორი ამდენი ადამიანის თავში დააკავშირა ხალდეის დროშა ეგოროვ-ქანთარიას გამარჯვების დროშასთან. 1986 წელს „ახალგაზრდა კომუნისტი“ წერდა, რომ ევგენი ხალდეის მიერ გადაღებული ფოტოები „გამარჯვების დროშა რაიხსტაგზე“ და „კომუნისტებო, წინ!“ თავიდანვე ჩაფიქრებული იყო და გამოიყენეს კიდევ, როგორც დოკუმენტური მასალა რეპორტაჟისთვის.¹⁵ ვიწრო

წრემ იცოდა სიმართლე და ამის წყალობით შემოინახა ისტორიამ სინამდვილე, რომელიც 1960-იანი წლებიდან მოყოლებული აღარც საბჭოთა ხელისუფლებას აწყობდა და აღარც მასებს აინტერესებდათ. ასეთ დეტალებს ძალიან მცირე რაოდენობის მეცნიერი და პრინციპული სამხედრო თუ აზუსტებს მხოლოდ.

თავად ხალდის მოგონებაში დეტალურად არის აღწერილი მრავალ პოზაში გადაღების პროცესი და მასში მონაწილეები: ფოტოზე დროშას ამაგრებს კიეველი ალექსეი კოვალიოვი, მას ეხმარება დაღესტნელი აბდულჰაკიმ ისმაილოვი, რომლის უკანაც იარაღით ხელში დგას მინსკელი ლეონიდ გორინევი.¹⁴

შავთეთრი ფოტო სიმკვეთრით არ გამოირჩევა, მაგრამ მელიტონ ქანთარიასა და მიხეილ ეგოროვის სახე ვინც იცის, ერთი შეხედვითაც ნათელია, ამ პოპულარულ ფოტოზე ისინი რომ არ არიან გამოსახულნი. იოლად თვალშისაცემია კიდევ ორი უზუსტობაც:

1. ნამდვილი გამირებიდან ვერცერთს ეხურებოდა მეთაურის ქუდი, რომელსაც ისმაილოვი ატარებდა;
2. ფოტო რაიხსტაგის ქონგურს ასახავს, გუმბათს კი არა.

როგორც ჩანს, დეტალებზე დაკვირვებას სიცრუის თქმა ერჩია ზოგიერთს. ეგენი ხალდის მსოფლიო სიმბოლოდ გადაქცეულ გამარჯვების ფოტოზე ეგზოტიკურ ლარნაკზე ამაგრებენ დროშას მეომრები, რომლებიც რაიხსტაგის შტურმის დროს წინა ხაზზეც კი არ იმყოფებოდნენ და ტასს-ის ფოტოკორესპონდენტმა ბრძოლების დამთავრების შემდეგ, ისინი შემთხვევით შეარჩია გადაღებისთვის. ხალდის ფოტოპერსონაჟები (კოვალიოვი, ისმაილოვი და გორინევი) მილიონობით ადამიანს ჰგონია ეგოროვი, ქანთარია და ბერესტი. დღემდე შეცდომით ან,

უბრალოდ, უკომენტაროდ იბეჭდება ხოლმე ეს ცნობილი ფოტო მედიასაშუალებებში.

„შავი პიარი“ ყველა დროში გაცილებით მომგებიანად ვრცელდება, ვიდრე სიმართლე. თუმცა, სიყალბესაც სჭირდება გარკვეული თავსებადობა ჭეშმარიტებასთან. ცნობილი იყო, რომ დროშა ორმა გმირმა აიტანა რაიხსტაგის გუმბათზე, ხალდების ფოტოზე კი სამი ადამიანი იდგა. სავარაუდოდ, სიცრუის სიმართლედ გასაღების მცდელობის გამო ამოშალეს გორიჩევი. თუმცა, სამკაცვიანი ფოტო იმდენად ფართოდ გავრცელდა, სიტყვიერ ახსნას მაინც საჭიროებდა. ასე გაჩნდა შეთქმულების თეორია, თითქოს, ბერესტი (იგულისხმებოდა, ხალდების ფოტოდან წაშლილი გორიჩევი) ხელისუფლების სურვილით გააქრეს.

ამ ტყუილს მოგვიანებით ახალი სიცრუე დაემატა, რომ ფოტოდან მეომრის გაქრობის მიზეზი აეხსნა. შესაბამისად, გმირობის ვითომ არჩამდენი ქანთარიასა და ეგოროვის თანაბრად, ლაფი უკვე ბერესტსაც გადაასხეს, რომელიც სხვადასხვა უკანონობაში ამხილეს, ციხეშიც ჩასვეს და საბჭოთა სისტემისთვის არასასურველ პირად გამოაცხადეს დროშასთან დაკავშირებული სიყალბის ავტორებმა. ბერესტის რეაბილიტაციას⁵ მისი თანამემამულეები ისევე ცდილობენ, როგორც ჩვენ – მელიტონ ქანთარიას სიმართლის დაცვას.

კარგა ხანია, ყველაფერს ზუსტი სახელი უნდა დარქმეოდა, მაგრამ გვიანი არასდროსაა. მხოლოდ ეგოროვ ქანთარიას მიერ რაიხსტაგის გუმბათზე მიმაგრებულს უნდა ეწოდოს „გამარჯვების დროშა“, ხოლო ხალდების მიერ შექმნილ ფოტოდადგმას კი დაუბრუნდეს მისი ნამდვილი სახელი – „წითელი დროშა რაიხსტაგზე“. ერთი გმირობის ნიმუშია, მეორე კი ფოტოხელოვნების და ორივე თავთავის ადგილზე საუკეთესოა.

მზვერავების მიერ გუმბათზე მიმაგრებული დროშა არც ისე ეფექტური გამოუვიდა ანატოლი მოროზოვს, რადგან სივრცისა და სიმაღლის კადრში მოქცევა ვერ მოახერხა. ამიტომ არ ტოვებს მისი გადაღებული კადრები გამარჯვების პომპეზურ შთაბეჭდილებას. ალბათ, ამავე მიზეზით ვერ მიიპყრო მსოფლიო მოსახლეობის უმეტესობის ყურადღება. სამაგიეროდ, მოროზოვმა ნამდვილი გამარჯვების დროშით ხელში ეგოროვი და ქანთარია დააფიქსირა რაიხსტაგზე.

საინტერესო ფაქტია, რომ ხალდიის მიერ ორგანიზებული გადაღების ერთ-ერთ მონაწილეს, მეთაურ აბდულ-ჰაკიმ ისმაილოვს 1996 წელს რუსეთის გმირობა მიენიჭა ტასს-ის ფოტოკორესპონდენტის ფოტოზე პოზირებისათვის.¹⁴ ეს სწორედ ის სამხედროქუდიანი მეომარია, რომლის მარჯვენა მკლავიდანაც ფოტორეპორაჟებით გააქრეს მეორე „საათი“. სადაც სამართალია, მედალი ფოტოკორესპონდენტს ეკუთვნოდა, რომელმაც საკულტო კადრი შექმნა ისე დამაჯერებლად, რომ დღემდე მილიონები ტყუედებიან და მისი ავთენტურობა სწამთ. თუმცა, არც მას დაჰკლებია ხოტბა და ჯილდოები. 1995 წელს ევგენი ხალდეი ფოტოჟურნალისტიკის საერთაშორისო ფესტივალზე მიიწვიეს საფრანგეთის ქალაქ პერპინიანში, სადაც ხელოვნებისა და ლიტერატურის რაინდის ორდენის კავალერობა მიენიჭა გადამწვარი რაიხსტაგის სახურავზე მის მიერ გადაღებული ფოტომონტაჟისათვის.²⁰ ევგენი ხალდეი, როგორც სამხედრო ფოტოკორესპონდენტი, ნებისმიერ შემთხვევაში გამორჩეული პროფესიონალი იყო და ყველანაირად იმსახურებდა განსაკუთრებულ ჯილდოებს თუნდაც იმის გამო, რომ სწორედ მან გადაიღო 1941 წლის 22 ივნისს სამამულო ომის თემაზე პირველი კადრები და მისივე ფოტოებმა დაავირობინა მეორე მსოფლიო ომი 1945 წლის 24 ივნისს, როდესაც ხალდეიმ

თეთრ ცხენზე ამხედრებული მარშალი ჟუკოვი მოაქცია თავის ობიექტივში გამარჯვების პარადის მიღებისას.²⁰

3. სოროკინის „შვიდკაცა“

ცხადია, მეორე მსოფლიო ომში გამარჯვება ისეთი მასშტაბური მოვლენა იყო, რომ მრავალი კორესპონდენტი იღებდა ფოტოს, ტიომინისა და ხალდეის გარდა.³² ერთ-ერთი გამორჩეულად ცნობილი ფოტო, რომელზეც აფრიალებული დროშით რაიხსტაგის შტურმს ახორციელებს სოროკინის მზვერავთა შეიდკაციანი ჯგუფი, დროშით ხელში გრიგორი ბულატოვთან ერთად, გახეთ „კომსომოლსკაია პრავდას“ კორესპონდენტის, ივანე შაგინის მიერაა დადგმული და გადაღებული 1945 წლის მაისში. შესაბამისად, მასზე კადრისთვის შერჩეული მებრძოლები არიან გამოსახულნი კაპიტულაციის შემდეგ და არა – რაიხსტაგზე შეტევის მომენტში,¹⁸ როგორც მრავალს ჰგონია.

იმ ფაქტმა, რომ ლეინტენანტ სემიონ სოროკინის (1922-1994) ჯგუფი ფოტოკორესპონდენტთა შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობდა, ეს მებრძოლები ოსტატურად პოზირებასაც მიაჩნია. ბუნებრივია, რომ განსაკუთრებით დასამახსოვრებელია შტურმის მონაწილის მიერ გაცოცხლებული ისტორია პროფესიონალი ფოტოკორესპონდენტის ოსტატობის შემთხვევაში. ივანე შაგინის გარდა, სოროკინის მზვერავები იაკობ რიუმკინმა და ალექსანდრე კაპუსტიანსკიმაც მრავალჯერ გადაიღეს „ისტორიულად“ დადგმულ კადრებში, რომლებიც ხშირად იბეჭდებოდა ჟურნალ-გაზეთებში. ამან მებრძოლები უზომოდ პოპულარული გახადა და მათ სახეებს მილიონები ცნობდნენ.

რიუმკინის ფოტოზე სოროკინის ჯგუფი რაიხსტაგზე გადაღებული დროშასთან და ს. ა. ნეუსტროევთან ერთად. კაპუსტიანსკომ ეს მზევრავები ახლო ხედიდან გადაიღო, წინა პლანზე ახალგაზრდა მებრძოლი ბულატოვია. არსებობს ფრონტული ლეგენდა, რომლის თანახმადაც, 30 აპრილს 14:25 საათზე გერმანული მატრასისგან შეკერილი წითელი დროშა სწორედ ამ ჯგუფმა აღმართა ქანდაკებაზე „გერმანია“.²⁰ მართალია, ფაქტებით ეს არ დასტურდება, მაგრამ საინტერესოა, რომ მაკოვის³⁴ ჯგუფსაც გამოუჩნდნენ კონკურენტები და მათაც არ აკლიათ თანამედროვე გულშემატკივრები, „დამსახურებულ“ ჯილდოს რომ ითხოვენ წარსულში „დაჩაგრული“ გმირებისათვის. ამაზე იტყვიან, ქურდის ქურდი ცხონდაო.

4. შტურმზე დაბვიანებულები

თვალსაჩინოებისათვის, თუ რა სტილის გამიზნულ სიცრუესთან უწევდათ რაიხსტაგზე სახელმწიფო დროშის აღმმართველ გმირებს გამკლავება სიცოცხლეში და რაგვარი ტყუილის საფუძველზე ილახება მათი ხსოვნა დღეს, მნიშვნელოვანია რუსი მწერლისა და პუბლიცისტის, სერგეი ბაიმუხამეტოვის ცნობა.⁴ იგი გვარების დაუსახელებლად იხსენებს 47-ე არმიის კაპიტან ფ-სა და უფროს სერჟანტ ი-ს, რომლებიც ბერლინში 1945 წლის 8 მაისს ჩავიდნენ არმიის გაზეთის თანამშრომელთან ერთად, რაღაც დროშა აღმართეს და მის ფონზე ფოტო გადააღებინეს. ეს კადრი არმიის გაზეთში დაიბეჭდა წარწერით „კაპიტანი ფ. და უფროსი სერჟანტი ი. რაიხსტაგზე აღმართავენ დროშას“. მათი საქციელი სამახსოვრო ფოტოს გადაღებას უფრო ჰგავდა და არავინ გამოჰკიდებია, მაგრამ 10-12 წლის შემდეგ ეს ამბავი საფუძველად დაედო უსაფუძველო პრეტენზიებს: „ჩვენ 8 მაისის საღამოს დროშა

აღმართეთ, ხოლო 9-ში ომი დასრულდა... ჩემსას მივაღწევ... ეგოროვსა და ქანთარიას ნიღაბს ჩამოვსხნი“.⁴ ამ ადამიანს საერთოდ არ მიაჩნდა ანგარიშის გასაწევად 30 აპრილის გვიან ღამით რაიხსტაგის სახურავზე, ჯვარედინი ცეცხლის მიუხედავად, გაბედულად ასული მედროშეების მიერ ოფიციალური ბრძანების თანახმად აღმართული სახელმწიფო დროშა. არც ჯერ კიდევ შტურმის პარადელურად რაიხსტაგის სხვადასხვა ალაგზე მიმაგრებულ წითელ დროშებს თვლიდა საკუთარ წინამორბედებად.

კაპიტან ფ-ს უსინდისობა აშკარა ხდება მისი ამბის მოსმენის შემდეგ, მაგრამ ნამდვილი გმირებისთვის სავალალოდ, საზოგადოების სკანდალზე გაფაციცებულ ნაწილს საქმის არსში ჩაწვდომა არ აინტერესებს. უმეტესობას მეხსიერებაში სტერეოტიპულად ელექტობდა მომხდარის ზოგადი არსი, რომ ვიღაც ედავებოდა ოფიციალურ გმირებს. არადა, რამდენ ფრონტზე უნდა ეომათ ეგოროვსა და ქანთარიას, თანაც – მეორე მსოფლიო ომის დამთავრებიდან ათწლეულების შემდეგ? მათ საკუთარი თავისა და საქციელის პიარიც კი არ სიამოვნებდათ, რადგან უფრო საქმის კაცები იყვნენ და არა – წლების წინათ გაკეთებულზე საუბრის. ღირსეული ოპონენტები აღნიშნავენ, რომ მხვერავებმა სიმართლე ღიად დააფიქსირეს⁸ და თუ ამის იგნორირება აწყობდათ სხვებს, ეგოროვსა და ქანთარიას არ უნდა მოეკითხოთ.

5. მორწმუნის არქივი

რაც შეეხება ნამდვილი გმირების ფოტოებს გამარჯვების დროშის ორიგინალით, ისინიც ბრძოლების დამთავრების შემდეგ გადაიღეს. გაზეთ „სამშობლოს მეომრის“ სამხედრო კორესპონდენტ ვ. ე. სუბოტინს გერმანელების კაპიტულაციიდან სულ მალე უამბობდა მელიტონ

ქანთარია: „ათი დღე არ გვეძინა. ათი დღე-ღამე. რა თქმა უნდა, ფეხზე ვეღარ ვიდექით ვერცერთი. დაძაბულობის წყალობით ვუძღლებდით და კიდევ, კონიაკისა და სპირტიანი სასმელის (კიდევ კარგი, გერმანელები თავშენახული ხალხი გამოდგა)... ამიტომ ორში შუადღეზე, როდესაც ბერლინი დაეცა, როდესაც სიჩუმემ დაისადგურა, არაფერი დაგვითვალისწინებია, ბრანდენბურგის კარიბჭესთანაც კი არ მივსულვართ... გვეძინა! ყველას ეძინა – ჯარისკაცებსაც და მეთაურებსაც. აქვე, რაიხსტაგის ჩრდილში. გათიშულებს გვეძინა. პირდაპირ მოედანზე. ერთმანეთზე თავმიდებულებს. გაუღვიძებლად. მთელი დღე“.²⁸

ბატალიონის მეთაურის, ნეუსტროვეის დახმარებით იპოვა უფროსმა ლეინტენანტმა, ფოტოკორესპონდენტმა ანატოლი მოროზოვმა რაიხსტაგის მიწისქვეშეთის სივრცეში ჩაძინებულები ეგოროვი და ქანთარია. მოროზოვს მედროშეების გადაღება შეიარაღებული ძალების მთავარმა პოლიტიკურმა სამმართველომ (ГлавПУР)¹⁶ დაავალა ტელეგრაფით. ბერესტის მოძებნა ვერ შეძლეს.

ბრძოლით გადაქანცული და ჯერაც გამოუძინებელი ორი მზვერავი ფოტოგრაფმა რაიხსტაგის სახურავზე აიყვანა, ვილჰელმ II-ის ქანდაკებიდან გამარჯვების დროშა მოახსენებინა და ჯერ იქვე, მერე სართულიდან სართულზე და ზემოთ-ქვემოთ კიბეებზე დიდხანს ატარა პოზირების მიზნით. მთელი სერია გამოვიდა, რომლის ფირიც მოსკოვში გაიგზავნა და 3 მაისს ყველა საბჭოთა გაზეთმა გამოაქვეყნა ისტორიული კადრები. სიუჟეტური დადგმის მხრივ, ისინი ნაკლებად ეფექტურია, ხალდვისა და ტიომინის ოსტატურ ფოტოებთან შედარებით. სამაგიეროდ, გამარჯვების ნამდვილ მედროშეებს ასახავს. მოროზოვს არც ცეცხლი მიუხატავს, არც კვამლი და არც სხვა მსგავსი. თუნდაც მხოლოდ ეს ხდის მის მიერ გადა-

ღებულ ფოტოებს ისტორიულად ძვირფასსა და მნიშვნელოვანს.

ლიტერატურა □ References

1. Nadare, Maia (2020). The Georgian Symbol of WWII Victory. BRAMS 1(30), 71-91.
2. *Антология советской фотографии: 1941-1945* (1986), Том 2, редактор — Л. Ильина-Козловская, Москва: «Планета».
3. Баймухаметов Сергей (6 мая 2020), *Как штурмовали Рейхстаг. Егоров и Кантария: «Мы рассчитывали только на смерть»*, газ. «Московская правда».
4. Баймухаметов Сергей (7 мая 2019), *Почему нас совсем забывают?*, газ. «Новая газета».
5. Бондаренко И. М. (1976), *Березовый сок* (рассказы), Ростов-на-Дону: «Ростиздат» (*Судьба Алексея Береста*). // Бондаренко И. М. (1975), *Нам дороги эти позабыть нельзя: очерки, воспоминания*, Ростов-на-Дону (*Он штурмовал рейхстаг (об А. Бересте)*). // Бондаренко И. М. (1980), *Еще одна солдатская судьба* (об участнике штурма рейхстага А.П. Бересте), ж. «Дон», №6, стр. 133.
6. Варганов А., Суслов О., Чудаков Г., Ухтомская Л., Фомин А., Оганов Г. (1986), *Антология советской фотографии. 1941-1945*, Москва: «Планета», Том 2, стр. 6 (Варганов Анри, *Фотопублицисты Великой Отечественной войны*).
7. Долматовский Е. А. (1972), *Автографы Победы*, Москва: изд-во «ДОСААФ».
8. Егоров М. А., Кантария М. В. (1975), *Знамя Победы: Бой первый – бой последний*, лит. запись Б. Данюшевского, Москва: «Молодая Гвардия».
9. *Журналисты XX века: Люди и судьбы* (2003), Коллектив авторов, Москва: изд-во «ОЛІМА-ПРЕСС» (Аранович Н. С., *Остановись, мгновенье... Халдей Е. А.*, стр. 222-229). ISBN: 5-224-04074-4
10. Зинченко Ф. М. (1983), *Герои штурмуют Рейхстаг*, Москва: «Воениздат».
11. *История второй мировой войны 1939-1945* (1979), том 10, Москва: «Воениздат».
12. Клочков И. Ф. (2000), *Знамя Победы над рейхстагом*, Санкт-Петербург: «Пальмира», стр. 176-177.
13. Клочков И. Ф. (1986), *Мы штурмовали рейхстаг*, Ленинград: «Лениздат», стр. 145 (*Красное знамя над рейхстагом*).

14. Ключ Вениамин (30 апреля 2012), 30 апреля 1945 года. Знамя Победы над Рейхстагом, «Военное обозрение» [topwar.ru].
15. Коваленко Л. (1986), *Фотоискусство: Традиция и эксперимент* // ж. «Молодой коммунист», №3, с. 100, Москва: изд-во «Молодая гвардия».
16. Млечин Леонид (05.10.2020), *А что думает ГлавПУР?*, ж. «Огонёк», №39, стр. 28.
17. *Мифы о знамени победы* (10 Мая 2014), Невероятно info [neveroyatno.info/news/mify_o_znameni_pobedy/2014-05-10-2284]
18. Никонов В. Н. (30.04.2020), *«Двадцать восемь мгновений весны 1945-го». Мгновение 19. Знамя Победы* [28.russkiymir.ru/m19].
19. Ж. «Огонёк», №19 (938), 13 мая 1945 года, стр. 1.
20. Пономаренко Анатолий (10 мая 2014), *Мифы о знамени победы, «Невероятно»* [neveroyatno.info].
21. Рабинович И. Б. (2004), *Красные знамена над Берлином*, Ярославль: изд-во «Рыбинск-Михайлов посад». ISBN: 5-901470-13-1
22. Сапрыков В. Н. (2008), *Дважды победное*, Москва: «Московские учебники – Сидипресс», стр. 33 [biblio.nhat-nam.ru/Pobednoe.pdf]
23. Сапрыков В. Н. Указ. соч., стр. 34.
24. Сапрыков В. Н. (1 сентября 2020), *Парад возле стен Рейхстага*, газ. «Российская газета», №9 (920).
25. Стариков Евгений (9 мая 2015), *Знамен над рейхстагом было много, но историей стало одно*, газ. «Наша Победа».
26. Ж. «Советское фото», Май 1965, главный редактор М. И. Буграева.
27. Субботин В. Е. (5 мая 1945 год), *Знамя победы над Берлином водружено*, газ. «Воин Родины», стр. 2.
28. Субботин В. Е. (1968), *Как кончаются войны*, Москва: «Воениздат».
29. Шатилов В. М. (1985), *В боях рожденное Знамя*, Москва: «Советская Россия».
30. Ямской Н. П. (2006), *Кто Брал Рейхстаг. Герои по умолчанию...*, Москва: изд-во «ОЛМА-ПРЕСС». ISBN 5-224-05553-9
31. Cooper, Sarah (16 May 2017), *5 Most Iconic War Photographs of All Time*, War History Online.
32. Jahn, Peter (2005), *Triumph und Trauma: Sowjetische und Postsowjetische Erinnerung an der Krieg 1941-1945*, Berlin-Karlshorst: Ch. Links Verlag. ISBN 3-8615-3356-1 (ტრიაუმფი და ტრავმა: 1941-1945 წლების ომის საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა მოგონებები, გერმანულ ენაზე).